

πάσχοντος μέλους ὀδυνήματα φάρμακα. Ἰλ. Ε. 401. 900. Θ. 393. Ἦσαν δὲ ταῦτα χόρτα καὶ ῥίζαι ἱαματικάι, καταπαύουσαι τὴν αἱμορραγίαν, καὶ ὑποβοηθοῦσαι τὴν ἐπούλωσιν. Ἐπ' αὐτῶν ἐτίθετο συνήθως δίκην μωτοῦ λεπτόν καὶ ἀπαλὸν ἔριον, Ἰλ. Ν. 599, στερεούμενον διὰ τελαμῶνος, Ἰλ. Ρ. 290. Πρὸς ἐπὶ ῥῶσιν δὲ τῶν ἐκλειπουσῶν δυνάμεων ἐδίδετο οἶνος τῷ ἀσθενεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΙΑΤΡΟΙ.

ΑΝΔΡΕΣ ΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΙ.

Οἱ ἱατροί, καίτοι οὐχὶ λίαν ἐπιστήμονες, ὥς ἐρρέθη, ἐτιμῶντο ὑπερβαλλόντως, καὶ κατετάσσοντο μεταξὺ τῶν χρησιμωτέρων τῇ κοινωνίᾳ ἀνθρώπων. Εἰς Ὀδ. Ρ. 382 συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν μάντεων, τῶν ποιητῶν, καὶ τῶν τεκτόνων, ὥς οἱ ὠφελιμώτεροι τῶν θνητῶν, καὶ τῶν ξένων οἱ εὐκταιότεροι. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ὀλύμπιοι, καίτοι ἀθάνατοι, εἶχον τὸν ἱατρὸν αὐτῶν, τόσον ἐθεωρεῖτο οὗτος ἀπαραίτητος. Ἡ λειτουργία τῶν ἱατρῶν τούτων συνίστατο, ὥς εἶδομεν, εἰς τὴν ἐπίδεσιν τῶν πληγῶν, τὸ κράτιστον δὲ τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν κεφάλαιον ἦν ἡ γνῶσις τῶν διαφόρων ἱαματικῶν χόρτων, τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν, καὶ τῆς πρὸς χρῆσιν αὐτῶν μεθόδου.

Τρεῖς ἰδίως ἀναφέρονται παρ' Ὀμήρῳ ἱατροί, ὁ Ἀσκληπιός, ὁ Μαχάων, καὶ ὁ Ποδαλείριος. Ὑπῆρχον ὁμοῦ καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, καθ' ὅσον πολλαχοῦ μνημονεύονται εἰς τὸν πληθυντικόν, εἰς δὲ Ἰλ. Π. 25, λέγονται νοσηλεύοντες συγχρόνως τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν Ὀδυσσεύα, τὸν Διομήδην, καὶ τὸν Εὐρύπυλον,

τοὺς μὲν τ' ἱητροὶ πολυφάρμακοι ἀμφιπέπονται
ἔλκε' ἀκείόμενοι.

Καὶ ὁ μὲν Ἀσκληπιός, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κορωνίδος. ἦν Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας, καὶ καλεῖται παρ' Ὀμήρῳ ἀμύμων· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπίθετον τοῦτο οὐδέποτε ἀποδίδεται εἰς Θεούς, ὑπέθεσάν τινες ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἦν εἰσέτι ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἦτοι πρόσωπον ἱστορικόν, πλασθέντος ἀργότερον τοῦ περὶ τῆς ἀποθεώσεως αὐτοῦ μύθου. Πολλαχοῦ τῆς Ἰλιάδος ἀποκαλεῖται ὁ Ἀσκληπιὸς ἐξαίσιος ἱατρός, Δ. 194, ἐδιδάχθη δὲ τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ παρὰ τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, περιπύστου διὰ τὰς ἱατρικὰς αὐτοῦ γνώσεις, Ἰλ. Δ. 219.

Ὁ δὲ Μαχάων καὶ Ποδαλείριος ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ κληρονόμοι τοῦ πατρικοῦ κλέους. Ὁδηγήσαντες εἰς Τροίαν τριάκοντα νῆας, μετὰ τῶν ἐκ Τρίκκης, Ἰθώμης, καὶ Οἰχαλίας στρατευμάτων, Ἰλ. Β. 728, ὑπηρέτουν καὶ ὡς ἱατροί, καὶ ὡς μαχηταί. Ὁ Μαχάων θεραπεύει τὴν πληγὴν τοῦ Μενελάου, Ἰλ. Δ. 210. Ὅτι δὲ οἱ ἱατροὶ ἦσαν ἀληθῶς καὶ πολεμισταί, ὅπερ ἀρνεῖται ὁ Διόδωρος, προκύπτει ἀδηρῆτως ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, διότι βλέπομεν τὸν Ἀσκληπιάδην λαμβανόμενον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς φάλαγγος αὐτοῦ, ὅπως ὀδηγηθῇ πρὸς τὸν τρωθέντα ἥρωα. Ἐν δὲ Ἰλ. Α. 506 ἀναφέρεται αὐτὸς ὁ Μαχάων ὡς τραυματιζόμενος. Καὶ ὁ Ποδαλείριος ὅτε μὲν ἀναφέρεται ὡς ἱατρός, ὅτε δὲ ὡς πολεμιστῆς, Ἰλ. Β. 732. Α. 833. Κατὰ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα αὐτὸς θεραπεύει τὸν ἐκ Λήμνου εἰς Τροίαν ἀχθέντα Φιλοκτήτην¹. Ἀφίχθεις δὲ κατὰ τὸν ἐκ Τροίας ἀνάπλουν παρὰ τοῖς Δαυνίοις, λαῶ οἰκοῦντι ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς, διεδίωσεν ἐκεῖ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἐξασκῶν τὴν τέχνην αὐτοῦ, καὶ ὡς Θεὸς τιμώμενος. Ὁ Στράβων διηγεῖται ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ὑπῆρχεν εἰσέτι τὸ μνημα τοῦ κλεινοῦ ἀνδρός, χίλια στάδια ἀπέχον τῆς θαλάσσης, καὶ ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦ παραρρέοντος Ἀλθαίου ἐθεωρεῖτο συνεπεῖα τούτου ὡς ἱαματικόν.

Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους, οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἐμερίσθησαν τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν, καὶ ὁ μὲν Ποδαλείριος ἐπέδιδεν εἰς τὴν ἰδίως ἱατρικὴν, ἐν ᾧ ὁ Μαχάων ἐξεῖχεν

¹ WELCKER, Σ. 29.

ὡς χειροῦργος, διὰ τοῦτο δέ, προσθέτουσι, παρά τισι τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν καλεῖται ἡ χειρουργικὴ *ars Machaonea*, καὶ οἱ χειροῦργοι *Machaones*¹.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΙ ΚΡΑΤΕΑ ΗΔΕΣΑΝ.

Εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην μεμυημένοι ἦσαν κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν καὶ αἱ γυναῖκες, ὧν οὐκ ὀλίγαι ἀναφέρονται ὡς περίφημοι διὰ τοῦτο καταστάσαι. Ἀλλ' αἱ γνώσεις τῶν γυναικῶν τούτων περιωρίζοντο εἰς τὰ χόρτα, καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν, οὐδ' εἶχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀνατομίαν καὶ χειρουργικὴν. Πλὴν δὲ τούτου, ἀντὶ γενικῆς καὶ κοινωφελοῦς χρήσεως τῶν φώτων αὐτῶν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἰατρῶν, μετεχειρίζοντο αὐτὰ μᾶλλον πρὸς σκοποὺς ἰδίους, καὶ κατὰ τρόπον συγγενῇ πρὸς τὴν γοητείαν.

Αἱ παρ' Ὀμήρῳ ἀναφερόμεναι εἰσιν αἱ ἑξῆς, ἡ Ἀγαμήδη, ἡ Πολυδάμνα, ἡ Ἑλένη, καὶ ἡ Κίρκη.

Καὶ ἡ μὲν ξανθὴ Ἀγαμήδη, ἡ περιφημοτέρα πασῶν, περὶ ἧς λέγεται ὅτι,

ἡ τόσα φάρμακα ἤδη, ὅσα τρέφει εὐρεῖα χθὼν

Ἰλ. Α. 741.

ἦν θυγάτηρ τοῦ Αὐγείου, καὶ σύζυγος τοῦ παρὰ τοῦ Νέστορος φονευθέντος Μουλίου. Ὁ HEYNE περὶ αὐτῆς λέγει: „— Agamede commendatur a notitia herbarum, quarum usus in re medica est; cum autem medicina antiquissimis temporibus, cum superstitionibus variis, et radicum herbarum succorumque usus cum prestigiis esset conjunctus, etiam inter veneficas relate sunt peritae earum rerum feminae“².

Ἡ δ' Ἑλένη εἶχε νηπειθές τι φάρμακον, ὅπερ ἔλαβε παρὰ τῆς Αἰγυπτίας Πολυδάμνης, καὶ ὅπερ, μίξασα μετ' οἴνου, ἔδωκεν

¹ BECKHOVEN, de Machaone et Podalirio, primis medicis militaribus. 1837.

² Ἡτοι. — Ἡ Ἀγαμήδη ἐπαινεῖται ὡς εἰδήμων τῶν χρησίμων τῇ ἰατρικῇ χόρτων. Ὅπως κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦσαν ἀναμεμιγμένοι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διάφοροι προλήψεις, καὶ ἡ χρῆσις τῶν ῥιζῶν, τῶν χόρτων καὶ τῶν χυμῶν συνεδέετο μετὰ ποικίλων μαγειῶν, οὕτως αἱ γυναῖκες αἱ συγκαταλεγόμεναι μεταξὺ τῶν γοηστῶν, ἦσαν πεπειραμέναι τῶν τοιούτων.

εἰς τὸν Τηλέμαχον καὶ τοὺς συντρόφους αὐτοῦ, ὅπως δι' αὐτοῦ λησμονήσωσι τὰς θλίψεις αὐτῶν, καὶ λυτρωθῶσι τῆς μελαγχολίας, ἣτις κατεῖχε τὰς ψυχὰς αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Ὀδυσσέως.

Καὶ περὶ τοῦ φαρμάκου τούτου πλεῖσται ὑπάρχουσι γνώμαι, ὧν τινες ἐξετέθησαν, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰς ὀγκώδεις μονογραφίας¹. Κ' ἐκ μὲν τῶν ἀρχαίων ὁ Θεόφραστος, ἐπαναλαμβάνων τοὺς λόγους τοῦ Ὀμήρου, οὐδὲν ἐπάγει, ὥστε, ἢ ἡγνόει τὸ νηπενθές, ἢ ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ὁ Διόδωρος ἐπιμαρτυρεῖ ἀπ' ἐναντίας τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ, καὶ λέγει ὅτι διατελεῖ εἰσέτι ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν γυναικῶν, ὡς πραϋντικὸν ὀργῆς καὶ λύπης, ἀλλ' οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Ὁ Πλούταρχος ἐξηγεῖ τὸ πρᾶγμα ἀλληγορικῶς, φρονῶν ὅτι διὰ τοῦ νηπενθοῦς εἰκονίζονται οἱ αἰμύλοι καὶ παρήγοροι τῆς Ἑλένης λόγοι· ἀλλὰ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φάρμακον ἀνέμιξεν ἢ καλλίστη τῶν γυναικῶν μετ' οἴνου, κ' ἔλαβε παρὰ τῆς Αἰγυπτίας Πολυδάμνης, ὥστε βεβαίως περὶ βοτάνης τινός, καὶ οὐχὶ περὶ λόγων πρόκειται, ἅπορον δὲ φαίνεται ἡμῖν πῶς τὴν ἰδέαν τοῦ Πλουτάρχου συμμερίζονται ὅτε Ἀθήναιος καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς. †

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων, ἄλλοι μὲν λέγουσι ὅτι τὸ νηπενθές ἦν ἢ *daterra stramonium*, ἄλλοι δὲ μῖγμα ταύτης κ' ἐτέρων ναρκωτικῶν, ἐν ᾧ ὁ MICH, ὁ WEDEL, καὶ ὁ FRIEDREICH, ἐκλαμβάνουσιν αὐτὸ ὡς ὄπιον. Κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην κ' ἐνταῦθα, ὡς καὶ περὶ τοῦ μώλυος, πρόκειται οὐχὶ περὶ ὠρισμένου τινὸς φαρμάκου, ἀλλὰ περὶ βοτάνης μυθώδους, μαγικὰ ἐχούσης ἀποτελέσματα· ὅτε δὲ λέγει ὁ Ὅμηρος ὅτι ἀπεδίωκε τὴν λύπην, ἐννοεῖ τοῦτο κυριολεκτικῶς, ἀφορῶν εἰς μυστικὴν τῆς βοτάνης ἰδιότητα, καὶ οὐχὶ εἰς ναρκωτικὴν, ἢ ἐτέραν τινὰ ἐνέργειαν.

Ἡ δὲ Πολυδάμνη ἦν σύζυγος εὐγενοῦς Αἰγυπτίου, φιλοξενήσαντος τὸν Μενέλαον κατὰ τὴν πλάνησιν αὐτοῦ, καὶ μνημονεύεται μόνον παρ' Ὀμήρῳ ὡς δοῦσα τὸ φάρμακον τῇ Ἑλένῃ.

Ἡ Κίρκη τέλος, περὶ ἧς τινὰ ἐλέχθησαν ἤδη, ἦν θυγάτηρ τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Πέρσης, Ὀδ. Κ. 137. Κατὰ τὸν Διόδωρον,

¹ PETIT, *Homeri Nepenthes sive de Helenae medicamento*. Prag. 1685. PETER DE SEINE. *Tract. de Nepenthe Homeri*. Pari. 1624.

συζευχθεῖσα τὸν Βασιλέα τῶν Σκυθῶν, ἐδηλητηρίασεν αὐτόν, καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ προσηνέχθη τοσοῦτον ἀπηνῶς πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς, ὥστε ἀπεδιώχθη, καὶ καταφυγοῦσα εἰς ἔρημόν τινα νῆσον, ἐπεδόθη ἐκεῖ εἰς τὴν μελέτην τῶν κρυφίων ἰδιοτήτων τῶν φυτῶν, εἰς ἣν θαυμασίως ἐπέδωκε. Ἀληθῶς δὲ ἡ φήμη αὐτῆς διήκει δι' ὅλης τῆς ἀρχαιότητος, πολλαχῶς δὲ περιγράφονται ἡ σοφία αὐτῆς, καὶ τὰ κακουργήματα. Παρ' Ὀμήρῳ τυγχάνει ἐν τῶν ἐπιφανεστέρων προσώπων, ἕνεκα τῆς μετὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς σχέσεως αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΤΕΛΕΥΤΗ.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΕΝΘΟΣ.

Ὁ Ἕλληγν ἐφίλει τὴν ζωήν. Καίτοι δὲ ὑπῆρχε παρ' αὐτῷ ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας, ἐκέκτητο τὴν προαίσθησιν, ὅτι ὁ ἀληθὴς βίος, ἡ πραγματικότης, εἰσὶν ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ ἐφημέρου τούτου κόσμου συνδεδεμένα, καὶ διὰ τοῦτο διακαῶς ἐπεθύμει τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀτάραχον, κ' εὐδαίμονα αὐτοῦ ἀπόλαυσιν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται ὅτι ὁ θάνατος, ὁ τὸν πραγματικὸν βίον τέμνων, καὶ παρακωλύων τὴν πλήρῳσιν τῆς ἐφέσεως ταύτης, ἐθεωρεῖτο ὡς ἀργαλέον τι, καὶ ἀπαίσιον. Τόσον δ' ἐστὶ τοῦτο ἀληθές, ὥστε συνήθως ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ μετ' εὐφημισμῶν. Οὕτως οἱ θανόντος λέγονται καμόντες, Ἰλ. Γ. 278. Οἱ δὲ ἄνθρωποι θεωροῦνται ἀξιολύπητοι, καὶ ἀποκαλοῦνται οἷζυροί, ἰδίως διότι ὑπὸ-κείνται εἰς τὸν θάνατον, Ὀδ. Δ. 197. Ἀλλὰ καὶ τὰ παράπονα τοῦ Ἀχιλλέως διότι ἐπλάσθη θνητός, μινυρθάδιος, ἱκανὴν παρέχουσι τούτου ἀπόδειξιν.